
Sny o Africe

Dr. Emil Holub a Plzeň

Hana Dobrá

Zdá se, že skoro každý prožil ve svém mládí dobu, kdy pojal rozhodnutí vydat se do dalekých končin divoké Afriky, aby tam lovil lvy a slony a zažil četná romantická dobrodružství. U mnohých se tyto touhy a sny o temném světadílu projevovaly zvláště silně. Mezi ně patřil český lékař Emil Holub (1847-1902), který se u nás stal jakýmsi symbolem cestovatele. Romantismus jeho mládí, který ho zanesl do Afriky, i romantismus jeho doby jako by jej přeměnil v heroickou postavu. Holubova doba byla dobou velkých světových cestovatelů, zeměpisců i přírodovědců.¹⁾ Také Afrika, jíž Emil Holub zasvětil svůj život a dílo, byla tehdy dobývána cestovateli slavných jmen. K nim se přidružil mladý Čech, jehož dobrodružnost, mladická touha po slavných činech i romantické vlastenectví velmi záhy přivedly k uskutečňování mladických snů o vlastní cestovatelské budoucnosti.

Proslavil se svými výpravami po jižní Africe v letech 1872-79 a 1883-87, odkud přivezl cenné sbírky etnografického materiálu a přírodnin. Musel překonat mnoho překážek a podstoupit řadu útrap, aby prozkoumal kraje dosud neznámé. Svými cestopisy Sedm let v jižní Africe (1880) a Druhá cesta po jižní Africe (1890) se stal průkopníkem novodobého českého cestovatelství. Aby získal prostředky ke svým výpravám, pořádal po celých Čechách přednášky.

Plzeňské veřejnosti se představil 22. ledna 1880 v městském divadle, kde přednášel o svých dojmech z cesty po jižní Africe.²⁾ V Plzni se mu zalíbilo, o čemž svědčí jeho dopis psaný v noci z 23. na 24. ledna 1880 na nádraží ve Würzburgu a adresovaný Františku Schwarzovi, předsedovi Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni, který celou akci pořádal. V dopise mimo jiné píše: "Když jsme se loučili, ptal jste se mne, jestli jsem byl s pobytem v Plzni spokojen? Byl jsem nejen spokojen, ale žasl jsem nad Vaší všestrannou ochotou, s kterou jste mne ve Vašem spolku byli uvítali a jak přátelsky a laskavě jste se byli ke mně chovali."³⁾

Podruhé zavítal Emil Holub do Plzně 10. prosince téhož roku. Přijel dopoledním vlakem a byl na nádraží uvítán výborem Spolku přátel

vědy a literatury české. Ubytoval se v hostinci U císaře rakouského (dnes Slovan). Odpoledne navštívil muzeum, kde se zatím shromáždilo veškeré kuratorium. Purkmistr František Pecháček uvítal hosta a poděkoval mu za dary, které ze svých sbírek městu poskytl a odevzdal mu zároveň částku 100 zlatých jako příspěvek na druhou africkou expedici.

Večer se konala ve velkém sále Měšťanské besedy přednáška Emila Holuba O zvycích, životě a povaze kmene Zulů. Podrobnou zprávu přinesly Plzeňské listy v následujících dnech: "Při přednášce vysvětloval dr. Holub úvahy své kresbami křídou na tabuli. Co se týče přednášky, sluší se říci, že dr. Holub velice zajímavě přednáší. Líčí trefně, popisuje stručně, ale plasticky, vypravuje živě a přec nehledaně... Čeština dr. Holuba svědčí místy o jisté odvyklosti, při sedmiletém nedostatku cviku pochopitelné, ale kdykoli slovo mu schází, vždy sobě rychle pomáhá. To vše jest vysvětlením, kterak mohl upoutati obecnostu předmětem naprosto cizím a odlehlým tak velice, že nikdo nebyl unaven, ano, každý by byl déle ještě poslouchal."⁴⁾

V sále Měšťanské besedy bylo přítomno přes pět set lidí z Plzně i okolí. Po přednášce přednesl zpěvácký spolek Hlahol Bendlův Chorál národa českého. Pak se ujal slova předseda Spolku přátel vědy a literatury české František Schwarz⁵⁾ a jménem spolku předal cestovateli diplom čestného členství. Tak se stal dr. Emil Holub prvním čestným členem uvedeného spolku.

Dále promluvil ředitel reálného gymnázia František Částek: "Náš sice malý, ale čilý ... národ český snažil se povždy, aby stál ve vzdělanosti na roveň s národy na počet největšími... Jaký div tedy, že národu našemu za nedlouho dostalo se ... mezi smělymi cestovateli, neohroženými objevovateli neznámých dílů světa zástupce v našem milém, vzácném hostu dr. Emilu Holubovi a sice tak důstojného zástupce, že cizinci ... jej ochotně a bez zášti staví po bok svůj. My Čechové ceníme v dr. Holubovi ... ještě i tu ctnost, že jest věrným synem vlasti, že jest Čechem."⁶⁾

Druhý den navštívil Emil Holub Měšťanský pivovar a pak z Plzně odecestoval na další přednáškové turné.

Když při druhé africké cestě roku 1886 pronikl na území Mašukulumbů, přepadli domorodci jeho tábor a jednoho evropského průvodce zavraždili. Emil Holub přišel o všechny své zásoby, vědecké přístroje i většinu zápisů a musel se vrátit na jih. Při této výpravě jej provázela jeho manželka Růžena rozená Hofová, jemná a statečná žena. V této těžké době Emilu Holubovi finančně přispěla také Plzeň, kromě Prahy, Královských Vinohrad a jeho rodných Holic.

Po svém návratu do Evropy poslal Emil Holub plzeňské městské radě z Vídně 28. července 1888 děkovný dopis, v němž mimo jiné píše: "V době

nehod a nesnází na mé poslední výpravě do Afriky, když mi již možno nebylo a naše síly více nestačily nahraditi brozné škody a ztráty - laskavost, přízeň a obětavost domácích přátel a přívrženců se staly odrázněním ... výpravy do Afriky. Mezi štědrými dárci též královská Plzeň velkoserdečného dárku věnovati ráčila."⁷⁾

Po návratu z Afriky se Emil Holub věnoval opět činnosti přednáškové i literární. Oba jeho cestopisy se staly velmi oblíbenými a byly brzy vyprodány. Ze sběrů druhé cesty uspořádal roku 1892 výstavu v Praze a ve Vídni. Chtěl většinu svých sbírek věnovat Národnímu muzeu v Praze, ale jeho nabídka byla odmítnuta. Měl v tehdejší Praze i ve Vídni hodně nepřátel.

V Emilu Holubovi, stále více nemocném, hořklo zklamání z nepříznivého osudu a k tomu se postupně přidružoval i nedostatek peněz. Jako lékař znalý svého zdravotního stavu se již ani pro útěchu nemohl obírat snem o nové, třetí výpravě do Afriky. Zemřel 21. února 1902 ve Vídni.⁸⁾ Obětoval svému snu o Africe veškeré síly svého života a vše, co měl hmotného. Vzbudil neobyčejně zájem českého národa o cestování a vědecké objevy.

V Archívu města Plzně se nachází čtrnáct dopisů Emila Holuba z let 1880-1888 adresovaných Františku Schwarzovi, dlouholetému předsedovi Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni, významnému politikovi a novináři.⁹⁾ Dále jeden dopis výboru Městského muzea v Plzni ze 17.11. 1883, v němž děkuje za blahopřání k nastávající druhé výpravě do Afriky¹⁰⁾ a konečně děkovný dopis městské radě v Plzni z 28.7.1888 výše citovaný.

1) J. Kinský, Čeští cestovatelé. Díl II. Praha 1961, s. 104.

2) Sbírká plakátů, Kb 2, AMP.

3) Pozůstalost Františka Schwarze, č.inv. 14.906, AMP.

4) Plzeňské listy 1880, č. 102, s. 2.

5) Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni 1878-1928. Plzeň 1928, s. 12.

6) Plzeňské listy 1880, č. 102, s. 3.

7) Pozůstalost Františka Schwarze, č.inv. 14.916, AMP.

8) J. Kinský, cit.d., s. 111.

9) Pozůstalost Františka Schwarze, č.inv. 14.903-14.915, AMP.

10) Pozůstalost Ignáce Schiebla, č.inv. 3.379, AMP.